

A bajóti Öregkő nagy barlangjának faunája.

(Előzetes jelentés).

Irták: KORMOS TIVADAR dr. és LAMBRECHT KÁLMÁN dr.

HILLEBRAND JENŐ dr. az 1913. év tavaszán az esztergommegyei Bajót határában lévő „Öregkő“ nagy barlangjában, egy próbaásatás alkalmával a pleisztocén ősember újabb nyomaira bukkant. A próbaásatás több kőszerszám s egy csontból készült varrótű mellett eléggé érdekes faunát eredményezett, melynek feldolgozására eredetileg ÉHÍK GYULA dr. és LAMBRECHT KÁLMÁN dr. vállalkoztak. Minthogy azonban előbbi időközben önkéntes-évének teljesítése végett katonai szolgálatra vonult be, az emlősök meghatározását utólag KORMOS TIVADAR dr. vállalta el.

HILLEBRAND J. próbaásatását a barlang hátulsó harmadában, egyelőre 3 m mélységig végezte, ahol azonban feneket még nem ért.¹⁾ A feltárás felső kétharmada (2 m) HILLEBRAND szerint „feketés, majd lejjebb szürkés-barnás agyagból“ áll s ebben neolitikori cserepeken, tűzhely nyomokon s egy kicsiny tűzkőpengén kívül háziállatok, rágcsálók és madarak csontjai találtak.

A feldolgozásra átadott alluviális anyagban eddig a következő emlős-fajokat határozhattuk meg.

<i>Myotis myotis</i> BECHST.	<i>Arvicola terrestris</i> (L.) SAVI
<i>Talpa europaea</i> L.	<i>Citellus citellus</i> (L.)
<i>Putorius ermineus</i> (L.)	<i>Lepus europaeus</i> PALLAS
<i>Mus (Epimys) rattus</i> L.	<i>Bos taurus</i> L.
<i>Cricetus cricetus</i> L.	<i>Sus scrofa domest.</i> L.

Microtus (sp. ind.)

Az innen előkerült s eddig meghatározott madárfajok a következők.²⁾

<i>Anas boscas</i> L.	<i>Pica pica</i> (L.)
<i>Perdix perdix</i> (L.)	<i>Corvus frugilegus</i> L.
<i>Coturnix coturnix</i> (L.)	<i>Turdus pilaris</i> (L.)
<i>Charadriidae</i> sp?	<i>Oriolus oriolus</i> (L.)
<i>Ortygometra porzana</i> (L.)	<i>Emberiza calandra</i> L.
<i>Gallinago gallinago</i> (L.)	<i>Sturnus vulgaris</i> (L.)
	<i>Columba palumbus</i> L.

¹⁾ HILLEBRAND JENŐ: A diluv. ősember nyomai a bajóti Öregkő nagy barlangjában. Barlangkutatás, I. köt. 3. füz. 2. l.

²⁾ V. ö LAMBRECHT KÁLMÁN dr: „Magyarország fossilis madárfaunájának gyarapodása“ Aquila XX. 1913. p. 433.

Az alluvium alatt „sárgásszürke, majd sárgás, gyengén törmelékes agyagréteg“ következik, amely zárványai alapján már a pleisztocénbe sorozandó. HILLEBRAND dr. adatai szerint a felsőbb rétegekben itt főként rénszarvas-csontok és rágcsálók maradványai uralkodnak, míg a feltárás mélyebb részében már barlangi medve-csontok sem ritkák; még lejjebb pedig az arktikus mikrofauna s a rénszarvas teljesen elmaradnak és itt már csakis a barlangi medve csontjai találhatóak.

Ebből a — mintegy 1 m-re feltárt — pleisztocén üledékből eddigelé alábbi faunát állíthattuk össze:

a) Emlősök (Mammalia).

1. *Talpa europaea* L. (1 jobbold. alsó állkapocs, 3 femur, 3 ulna, 1 humerus).
2. *Ursus spelaeus* ROSEN. (40 fog, 9 lábközépcsont, 6 ujjperc, 1 karom).
3. *Putorius putorius* L. (1 bal- és egy jobbold. alsó állkapocs, 1 koponyatöredék, 1 különálló, sérült szemfog (c sup.) és 1 scapula-töredék).
4. *Putorius ermineus* (L.) (2 koponyatöredék, ♂ és ♀; és két jobbold. alsó állkapocs).
5. *Lutra vulgaris* L. (1 felső szemfog (c dext. sup.) és egy metacarpus).
6. *Vulpes vulgaris* L. (1 jobbold. alsó állkapocstöredék, 1 jobbold. intermaxillare, 2 szemfog s egy alsó előzáfog.)
7. *Cricetus cricetus* L. (3 jobboldali alsó állkapocs).
8. *Cricetulus phaeus* PALLAS. (3 jobb- és 1 baloldali alsó állkapocs).
9. *Citellus citellus* (L.) (13 állkapocs, legalább 7 állattól).
10. *Arvicola terrestris* (L.) SAVI (2 koponya és 12 állkapocs, legalább 6 állattól).
11. *Microtus arvalis* L. (vagy *agrestis* L.?) (2 jobbold. alsó állk.)
12. „ *ratticeps* KEYS. et BLAS. (1 bal- és 2 jobboldali állk.)
13. „ *nivalis* MARTINS (2 balold. állkapocs).
14. „ *gregalis* PALLAS (4 bal- és 11 jobbold. állkapocs).
15. *Dicrostonyx torquatus* PALLAS (22 alsó állkapocs, legalább 11 állattól, 1 koponyatöredék, 2 felső állcsont-töredék, végtagsontok).
16. *Lemmus obensis* BRANTS (1 baloldali alsó állkapocs).
17. *Spalax hungaricus* NHRG (1 baloldali alsó állkapocs).
18. *Lepus europaeus* PALLAS (1 jobbold. alsó állk. töred., 1 csigolya, 2 scapula töredék, 2 humerus-tör., 2 tibia-tör., 2 ileum tör., 2 radius tör., 3 calcaneus, 1 astragalus, 3 metacarpus, 3 metatarsus, 10 phalanx).
19. *Ochotona (pusilla)* PALLAS? (87 alsó állkapocs és 2 koponyatöredék, legalább 45 állattól).

20. *Rangifer tarandus* (L.) (2 agancstörredék, 6 fog, 20, részben feltört ujjperc, 1 astragalus, 12 különféle lábközépcsont, 2 pata).
 21. *Rhinoceros antiquitatis* BLUMB. (1 feltört humerus-törredék).
 22. *Equus caballus* (L.) (1 szezámcsont).

Ezeken kívül több denevércsont és néhány más állattól származó csont még meghatározatlan. Előfordulnak azonfelül békacsontok is.

Az emlősök társaságára az örvös lemming (*Dicrostonyx*) s a pocoknyul (*Ochotona*) gyakorisága jellemző.

Érdekes ezzel szemben, hogy az obi lemmingtől eddig csak egy állkapocs került elő. Figyelemre méltó a földikutya (*Spalax*) és a törpe hörcsög (*Cricetulus*) jelenléte is. Pockok közül leggyakoribb a *Microtus gregalis* PALL.

b) Madarak (Aves).

A madárcsontok meghatározása a *m. kir. Ornithologiai Központ* comparatív osteológiai gyűjteménye alapján történt¹⁾ és a bajóti Öregkő nagy barlangjából a következő sorozatot eredményezte:

1. *Anas boscas* L. (1 bal femur.)
2. *Fuligula (nyroca)* (GÜLD.) ? (1 jobb csüd). Mivel ez a csüd igen fiatal állat maradványa, a faj meghatározása kérdéses.
3. *Circus cyaneus* (L.) (1 jobb csüd).
4. *Tetrao tetrax* L. (1 jobb coracoid és femur, 2 bal csüd.)
5. *Lagopus lagopus* L. (46 példány csontmaradványai.)
6. *Lagopus mutus* MONTIN. (Mintegy 9 példány csontmaradványai.)
7. *Rallus aquaticus* L. (1 bal coracoid.)
8. *Columba palumbus* L. (1 bal csüd, juv.)
9. *Pica pica* (L.) (1—1 coracoid, humerus, ulna és femur.)
10. *Corvus corax* L. (1 alsó csőrkáva, 1 bal coracoid, juv., 1 jobb, 2 bal humerus, egyik juv., 1 jobb ulna, 1 radius, 2 jobb metacarpus, egyik juv., 1 jobb, 1 bal phalanx I. indicis, 2 bal femur, 1 jobb tibia juv. valamennyi maradvány legalább 2 példánytól, amelyek egyike fiatalon pusztult el.)
11. *Nucifraga caryocatactes* (L.) (1 jobb femur juv., 1 jobb tibia.)
12. *Asio accipitrinus* (PALL.) (1 jobb csüd.)
13. ? *Pyrrhocorax pyrrhocorax* L. (1 jobb coracoid, 1 jobb, 1 bal humerus, 1 ulna, 1 bal, 1 jobb metacarpus, 1 jobb femur, 1 bal csüd.)
14. *Pyrrhula pyrrhula* (L.) vagy *major* (BRHM.) (1 jobb, 1 bal humerus).
15. *Turdus pilaris* L. (1 jobb humerus.)
16. *Turdus musicus* L. (1 ulna.)

¹⁾ V. ö. LAMBRECHT KÁLMÁN dr.: „Magyarország fossilis madárfaunájának gyarapodása.“ Aquila XX. 1913. p. 423—433.

A pleistocaen kornak megfelelően uralkodnak a *fajdfélék* (*Lagopus lagopus* L. és *Lagopus mutus* MONTIN. Feltűnő a *holló* (*Corvus corax* L.). 16 faj közül Magyarország pleistocaen ornisában új fajok: a *cigányréce* (*Fuligula nyroca* [GÜLD]) amely azonban faj szerint még egyelőre kérdéses és az *örvös galamb* (*Columba palumbus* L.), a mely Europa pleistocaenjéből egyedül a morvaországi *Čertova díra* barlangból került elő).

^{*)} Meghatározta ČAPEK VENCEL, v. ö. ÉHIK GYULA dr. Barlangkutatás I. k. 2 füzet p. 57—68.

Die Fauna der Öregköhöhle bei Bajót.

(Vorläufiger Bericht).

Von: Dr. THEODOR KORMOS und Dr. KOLOMAN LAMBRECHT.

Dr. E. HILLEBRAND stieß im Frühjahr 1913, gelegentlich einer Probegrabung in der großen Höhle des Öregkő bei Bajót (Kom. Esztergom) auf neuere Spuren des pleistozänen Urmenschen. Die Probegrabung brachte nebst mehreren Steingeräten und einer aus Knochen angefertigten Nadel eine ziemlich interessante Fauna zutage, die ursprünglich von Dr. J. ÉHİK und Dr. K. LAMBRECHT bearbeitet werden sollte. Da jedoch J. ÉHİK mittlerweile einrücken mußte, um seiner Militärdienstpflicht nachzukommen, wurde die Bestimmung der Säugetierreste nachträglich von Dr. TH. KORMOS übernommen.

Die Probegrabung beschränkte sich auf das hintere Drittel der Höhle, wo HILLEBRAND zunächst bis 3 m Tiefe hinabdrang, ohne jedoch den Felsgrund zu erreichen.¹⁾ Die oberen zwei Drittel des Aufschlusses bestehen nach HILLEBRAND aus schwärzlichem, sodann tiefer aus graubraunem Ton, und hier fanden sich außer neolithischen Scherben, Herdspuren und einer kleinen Feuersteinklinge Knochen von Haustieren, Nagetieren und Vögeln.

In dem zur Bearbeitung übergebenen Materiale konnten bisher folgende Säugetierreste bestimmt werden (TH. KORMOS):

<i>Myotis myotis</i> BECHST.	<i>Arvicola terrestris</i> (L.) SAVI
<i>Talpa europaea</i> L.	<i>Citellus citellus</i> (L.)
<i>Putorius ermineus</i> (L.)	<i>Lepus europaeus</i> PALLAS
<i>Mus (Epimys) rattus</i> L.	<i>Bos taurus</i> L.
<i>Cricetus cricetus</i> L.	<i>Sus scrofa domest.</i> L.
	<i>Microtus</i> (sp. ind.)

Die hier zutage gelangten und bisher bestimmten Vogelreste gehören folgenden Arten an (K. LAMBRECHT²⁾):

<i>Anas boscas</i> L.	<i>Pica pica</i> (L.)
<i>Perdix perdix</i> (L.)	<i>Corvus frugilegus</i> L.
<i>Coturnix coturnix</i> (L.)	<i>Turdus pilaris</i> (L.)
<i>Charadriidae</i> sp?	<i>Oriolus oriolus</i> (L.)
<i>Ortygometra porzana</i> (L.)	<i>Emberiza calandra</i> L.
<i>Gallinago gallinago</i> (L.)	<i>Sturnus vulgaris</i> (L.)
	<i>Columba palumbus</i> L.

¹⁾ E. HILLEBRAND: Die Spuren des diluvialen Urmenschen in der Bajóter Öregköhöhle. (Barlangkut. Bd. I, Heft 3. S. 147—149.)

²⁾ Vergl. K. LAMBRECHT: Aquila XX, S. 423. 1913.

Unter dem Alluvium folgt eine gelblichgraue, wenig Trümmerwerk führende Tonschicht, die auf Grund ihrer Einschlüsse bereits als pleistozän betrachtet werden muß. Nach HILLEBRAND herrschen hier in den oberen Lagen vornehmlich Renntierknochen und Reste von Nagetieren vor, während in den tieferen Schichten auch der Höhlenbär nicht selten ist; noch tiefer bleiben die Renntierknochen und die arktische Mikrofauna endgiltig aus und hier sind lediglich Höhlenbärenreste zu finden.

Aus dieser — in 1 m Mächtigkeit aufgeschlossenen — pleistozänen Ablagerung konnte bisher folgende Fauna bestimmt werden:

a) **Mammalia** (det. TH. KORMOS).

1. *Talpa europaea* L. (1 rechter Unterkiefer, 3 Femora, 3 Ulnen, 1 Humerus).
2. *Ursus spelaeus* ROSENM. (40 Zähne, 9 Mittelfussknochen, 6 Phalangen, 1 Krallen).
3. *Putorius Putorius* L. (1 linker und 1 rechter Unterkiefer, 1 Schädelfragment, 1 loser, beschädigter Canin (c sup.) und 1 Scapula-Fragment).
4. *Putorius ermineus* (L.) (2 Schädelfragmente ♂ und ♀; zwei rechte Unterkiefer).
5. *Lutra vulgaris* L. (1 oberer Canin (c dext. sup.) und 1 Metacarpus).
6. *Vulpes vulgaris* L. (1 rechtes Unterkieferfragment, 1 rechtes Intermaxillare, 2 Canine und ein unterer Prämolare).
7. *Cricetus cricetus* L. (3 rechte Unterkiefer).
8. *Cricetulus phaeus* PALLAS (3 rechte und 1 linker Unterkiefer).
9. *Citellus citellus* L. (13 Unterkiefer von mindestens 7 Tieren).
10. *Arvicola terrestris* (L.) SAVI (2 Schädel und 12 Unterkiefer von mindestens 6 Tieren).
11. *Microtus arvalis* L. (oder *agrestis* L.?) (2 rechte Unterkiefer).
12. „ *ratticeps* KEYS. & BLASM. (ein linker und 2 rechte Unter).
13. „ *nivalis* MATHIUS (2 linke Unterkiefer).
14. „ *gregalis* PALLAS (4 linke und 11 rechte Unterkiefer).
15. *Dicrostonyx torquatus* PALLAS (22 Unterkiefer von mindestens 11 Tieren, 1 Schädelfragment, 2 Oberkieferfragmente, Extremitätenknochen).
16. *Lemmus obensis* BRANTS (1 linker Unterkiefer).
17. *Spalax hungaricus* NHRG. (1 linker Unterkiefer).
18. *Lepus europaeus* PALLAS (1 rechtes Unterkieferfragment, 1 Wirbel, 2 Scapulafragmente, 2 Humerusfragmente, 2 Tibiafragmente, 2 Iliumfragmente, 2 Radiusfragmente, 3 Calcanei, 1 Astragalus, 3 Metacarpi, 3 Metatarsi, 10 Phalangen).

19. *Ochotona (pusillus PALLAS?)* (87 Unterkiefer und 2 Schädelfragmente von mindestens 45 Tieren).
20. *Rangifer tarandus* (L.) 2 Geweihfragmente, 6 Zähne, 20 teilweise aufgebrochene Phalangen, 1 Astragalus, 12 verschiedene Mittelfussknochen, 2 Hufe).
21. *Rhinoceros antiquitatis* BLUMB. (1 aufgebrochenes Humerusfragment).
22. *Equus caballus* (L.) (1 Sesambein).

Außerdem sind mehrere Fledermausknochen und einige von anderen Tieren stammende Knochen noch unbestimmt. Überdies kommen auch Froschknochen vor.

Charakteristisch für die Säugetierfauna ist das häufige Vorkommen von *Dicrostonyx* und *Ochotona*.

Interessant ist es dem gegenüber, daß vom Ob-Lemming bisher nur ein einziger Unterkiefer zutage gelangte. Beachtenswert ist auch das Vorkommen von *Spalax* und *Cricetulus*. Unter den Kurzoksmäusen ist *Microtus gregalis* am häufigsten.

b) Vögel.

Die Bestimmung der Vogelknochen erfolgte auf Grund der osteologischen Sammlung der *vgl. ungar. ornithologischen Zentrale*,¹⁾ und ergab aus der Höhle des Öregkö bei Bajót folgende Reihe :

1. *Anas boscas* L. (1 linker Femur).
2. *Fuligula (nyroca GÜLD.)?* (1 rechter Tarsus) Da dieser Knochen von einem sehr jungen Tiere stammt ist die Bestimmung unsicher.
3. *Circus cyaneus* L. (1 rechter Tarsus).
4. *Tetrao tetrax* L. (1 rechtes coracoid und Femur, zwei linke).
5. *Lagopus lagopus* L. (Knochen von 46 Exemplaren).
6. *Lagopus mutus* MONTIN. (Knochenreste von etwa 9 Exemplaren).
7. *Rallus aquaticus* L. (1 linkes Coracoid).
8. *Columba palumbus* L. (1 linker Tarsus juv.).
9. *Pica pica* (L.) je 1 Coracoid, Humerus, Ulna und Femur).
10. *Corvus corax* L. (1 unterer Schnabel, 1 linkes Coracoid, juv. 1 rechter und ein linker Humerus, einer davon juv., 1 rechte Ulna, 1 Radius, zwei rechte Metacarpi, einer davon juv., 1 rechter, 1 linker Phalanx I. indicis, 2 linke Femora, 1 rechte Tibia juv., alldies von mindestens zwei Exemplaren, wovon das eine jung abgestorben ist).
11. *Nucifraga caryocatactes* (L.) (1 rechtes Femur juv., 1 rechte Tibia).
12. *Asio accipitrinus* (PALL) ein rechter Tarsus).

¹⁾ Vergl. K. LAMBRECHT l. c. Aquila XX, 1913, S. 423—433.

13. ? *Pyrrhocorax pyrrhocorax* L. (1 rechtes Coracoid, 1 rechter, 1 linker Humerus, 1 Ulna, 1 linker, 1 rechter Metacarpus, 1 rechtes Femur, 1 linker Tarsus).
14. *Pyrrhula pyrrhula* (L.) oder *major* BRHM. (1 rechter, 1 linker Humerus).
15. *Turdus pilaris* L. (1 rechter Humerus).
16. *Turdus musicus* L. (1 Ulna).

Dem Pleistozän entsprechend herrschen die Lagopusarten vor (*Lagopus lagopus* L. und *Lagopus mutus* MONTIN.). Auffallend ist der Rabe (*Corvus corax*). Neu für die Ornis Ungarns sind unter den 16 Arten: *Fuligula nyroca* GÜLD., deren artliche Bestimmung jedoch einstweilen noch unsicher ist, sodann *Rallus aquaticus* L., welche Art in Ungarn auch aus dem Pleistozän der Pálffyhöhle bekannt ist¹⁾; und schließlich *Columba palumbus*, welche im Pleistozän Europas lediglich aus der *Čertova díra* in Mähren bekannt ist.

¹⁾ Bestimmt durch W. ČAPEK, vergl. J. ĚHIK: Barlangkutató Bd. 1, Heft 2, S.